

A. MEILLET: *Esquisse d'une histoire de la langue latine*. Cinquième édition. Paris, Librairie Hachette, 1948. XIV+292 pàgs.

Storia della lingua di Roma, di GIACOMO DEVOTO. Seconda ristampa. Bologna, Licinio Cappelli editore, 1944. X+430 pàgs.

Fóra inútil de recalcar la importància d'obres d'aquesta índole per a tots els romanistes. D'altra banda, si ací posem plegats aquests dos llibres, els més recents en la matèria, no ho fem, és clar, amb la intenció d'establir un paral·lel, sinó per remarcar llurs mèrits peculiars en el camp dels estudis romànics.

I. — És una afirmació no discutida per ningú que l'*Esquisse* d'A. Meillet ofereix, entre les nombroses històries de la llengua llatina (Skutsch, Kretschmer, Stolz-Debrunner), l'interès més viu i més durable. Basta fixar-se en el nombre de les seves edicions. Se li han retret, és cert, alguns punts de vista: per exemple, la teoria de l'*accentus* llatí i la insistència exagerada a oposar el grup de l'*inflectum* al del *perfectum*¹ o la doctrina d'una fase italo-cèltica, que haurien travessat els protollatins.² A tort, al nostre entendre. De tota manera, les valors essencials de la seva obra — claredat, rigor, profunditat — resten intactes.

Creiem notables per a les referències romàniques certes observacions, com les que il·lustren el tema dels manlleus fets pel llatí al grec. És sabut que les oclusives sordes i sonores del grec no responen sempre exactament a *p, t, c*, i *b, d, g* del llatí; el fenomen, almenys en molts de préstecs antics, fou influït sens dubte per la pronúncia etrusca, en la qual no es feia cap distinció entre sordes i sonores. El Prof. Meillet cita, entre altres exemples, el llat. *amurca*, corresponent al gr. *amórqa*; les llengües hispàniques reproduïxen, segons lleis sabudes, la vacil·lació: cast. *morga*, cat. *morca*. Onze capítols, d'extensió desigual, exposen la història de la llengua llatina. Per als romanistes són fonamentals els tres últims, dedicats a l'extensió del llatí (formació de *Romania*, substrats, caràcter de les innovacions), a les transformacions del llatí durant l'època imperial (pronúncia, fets gramaticals, vocabulari) i a la persistència del llatí escrit. Formen tots tres una lúcida introducció al llatí pre-romànic i medieval.

II. — Algunes noves tendències, dins la mateixa àrea científica, mostra la magnífica *Storia* del Prof. Devoto, dividida també en onze capítols. Ens interessen principalment els dos primers, en els quals estudia els orígens indoeuropeus i els orígens mediterranis del llatí. Potser aquest últim aspecte ha estat sovint massa negligit entre nosaltres. Tocant a la hipòtesi d'una llengua mediterrània unitària, alludeix les tres teories més en voga: la del rus Marr, la del iugoslau Ostir i la de l'italià Trombetti. Prou coneguda és la contribució de l'escola italiana — primer, etruscòlegs, com Trombetti i Ribezzo; després, romanistes, com Battisti, Terracini i Bertoldi — en la reconstitució d'un conjunt de *bases mediterrànies*, amb la qual s'ha donat un pas decisiu en la suggestiva i agosarada qüestió. El Prof. Devoto estudia esquemàticament les restes fossilitzades d'aquest estrat lingüístic: noms pertanyents a la geo-

1. DEBRUNNER, «Indogermanische Forschungen», XLVIII, 311-317.

2. DEVOTO, *Storia*, 386.

grafia, a la zoologia, a la botànica, noms locals i noms personals. Reconeix i classifica a la conca de la Mediterrània cinc grans regions lingüístiques o àrees dialectals : la líbica, la ibèrica, la ligur, la tirrena, la picena. Tots aquests elements lingüístics actuen visiblement, encara que amb una intensitat menor que els indoeuropeus, en el procés de la transformació i fixament dels factors protollatins fins a la constitució de la llengua llatina.

En els quatre darrers capítols trobarà el romanista sumàriament exposades diverses qüestions bàsiques : la llengua parlada (Petroni) durant l'edat d'argent, les desviacions de la llengua literària (Apuleu); el llatí a l'Imperi : innovacions, interferències, conseqüències de la reforma de Dioclecià, influències dels substrats en les regions varies de l'imperi occidental ; l'edat cristiana : tecnicismes i canvis semàntics, modernitat parcial de Tertullia, classificació del lèxic cristià i especialització de paraules paganes, revolució del ritme poètic amb Comodià, documents fins al segle vi. L'últim capítol estudia el llatí posterior a la caiguda de l'Imperi, en les seves dues formes independents : la llengua literària, fenomen exterior, continuada en el llatí medieval, humanístic i modern, i la llengua viva, nodrida en els diversos graus del seu desenvolupament per la fragmentació geogràfica. Aquesta visió panoràmica té, enmig de la serietat i la documentació, un veritable encís. El Prof. Devoto planteja i resol els problemes suscitats al llarg de la seva obra amb mà de mestre.

Les obres, en suma, dels professors Meillet i Devoto, que mútuament es completen, representen per a tots els estudiosos — tot i la seva orientació primordial envers la filologia clàssica — el millor mitjà d'introducció al llatí pre-romànic i a les mateixes llengües vulgars.

Miquel Dolç

EDOUARD BOURCIEZ : *Éléments de linguistique romane*. Quatrième édition révisée par l'auteur et par les soins de JEAN BOURCIEZ. Paris, Librairie C. Klincksieck, 1946. XXVIII + 784 pàgs.

La primera edició dels *Éléments*, d'E. Bourciez, apareguda el 1910, va assolir un tal èxit en el món dels romanistes, que foren necessàries dues altres edicions (1922, 1930). Aquests últims anys s'havia esgotat també la tercera edició, de tal manera, que una quarta edició es feia indispensable. L'afecció creixent manifestada pels mestres i pels estudiants envers el treball d'E. Bourciez és el millor homenatge que es pugui fer a les seves qualitats de concisió i de seguretat.

Per raons d'economia, aquesta edició havia d'ésser una reproducció fotogràfica de la precedent. Però, a despit del valor sempre actual dels *Éléments*, s'imposaven algunes esmenes que donessin compte dels treballs més recents de filologia romànica. Aquestes esmenes han estat introduïdes per dos procediments. Cada vegada que la cosa era possible, una frase, o membre de frase, se substituïa per una altra comprenent un nombre igual de lletres i senyals, de tal manera, que la compaginació no resultés modificada. I quan les correccions o addicions són de més importància, un asterisc de grans dimensions ho assenyalava i remet a vint-i-una pàgines de «notes addicionals», afegides a la fi del llibre.

Per exemple, el paràgraf 446 d és objecte de correcció i d'addició. ¶legim